

1. Corona zorgt voor een nieuwe economische storm die nog lang kan nazinderen. De lineaire vrijemarkteconomie blijkt niet schokbestendig.

Het COVID-19-virus houdt wereldwijd lelijk huis. Ze vormt een grote bedreiging voor de volksgezondheid en een zware belasting voor de gezondheidszorg. In combinatie met de maatregelen die nationale overheden noodgedwongen nemen, bezorgt dit onze samenleving een flinke opdoffer. Winkels en scholen sloten wekenlang, ons sociale leven viel stil. Bedrijven moesten hun productie stopzetten en vele mensen vielen zonder werk en inkomen. Anderen verloren vrienden en familieleden aan het virus ...

De COVID-19-crisis heeft niet alleen vandaag een immense impact, maar zal ook de samenleving van morgen op velerlei wijzen beïnvloeden. Het virus plaatst ons voor een duidelijke realiteit: de kwetsbaarheid van onze welvaart, van ons welzijn, van onze manier van leven. De maatschappelijke schok treft ons individueel en collectief. Onze zo geprezen vrijheid wordt aan banden gelegd. En het steeds met lof bezongen lineaire vrijemarktsysteem wankelt. Opnieuw.

In 2008 gingen vele financiële instellingen over de kop en in 2013 heerste er sociale ontredde in hoogontwikkelde landen als Spanje, Ierland en Griekenland. Sinds 2014 is er de voortdurende vrees voor de euro en sinds enige tijd zelfs voor het voortbestaan van de EU.

We worden dus geconfronteerd met steeds sneller elkaar opvolgende crisispunten, gecombineerd met steeds grotere uitdagingen: de klimaatverandering, droogte en biodiversiteitsverlies, de transformatie naar een digitale wereld, de bedreiging van onze privacy, overbevolking, migratie ... en nu daarbovenop: corona. Bovendien zien we een toenemende verarming van steeds grotere delen van onze bevolking en zelfs een bedreiging van onze democratie, ook in de westerse landen.

We zullen zowel individueel als collectief lessen moeten trekken uit de huidige crisis en moeten bijsturen. Individueel gaan we hoogstwaarschijnlijk heel veel dingen anders aanpakken; hygiëne bijvoorbeeld zal sterk aan belang winnen. De maatschappelijke hamvraag is of we als samenleving in zijn geheel wel willen terugkeren naar het 'oude normaal'. Of willen we net leren uit de tweede grote crisis van deze eeuw en de dingen structureel anders aanpakken? Hoe gaan we ons beter kunnen wapenen tegen toekomstige schokken?

2. Er is nood aan een diepgaande ecologische modernisering van onze economie. Circulaire economie zal ons economisch stelsel op middellange termijn veerkrachtiger maken.

Op economisch vlak is een diepgaande ecologische modernisering noodzakelijk. We moeten zorgen voor een herstel van de cruciale evenwichten in ecosystemen, evenwichten die werden verstoord door het huidige lineaire take-make-waste model en een te grote druk legden op het natuurlijk kapitaal. De afgelopen eeuw is de vraag naar grondstoffen explosief toegenomen: de wereld ging maar liefst 34 keren meer materialen gebruiken. En de vraag naar grondstoffen zal nog verder toenemen. Enerzijds doordat de wereldbevolking blijft groeien -van ruim 7 miljard nu naar 9 à 10 miljard in 2050- en anderzijds doordat de middenklasse in opkomende economieën sterk toeneemt. Tenslotte zullen ook nieuwe technologieën die specifieke grondstoffen vereisen, de druk op grondstoffen verder doen toenemen.¹

Bovendien veroorzaakt de uitgesproken integratie van de Belgische economie in de mondiale waardenketens een onaangenaam watervaleffect: wanneer de groei van de economische activiteit elders vertraagt, slijpelt dit -eventueel via tussenschakels- ook door naar ons land.

Duurzame en circulaire modellen zorgen voor een beter evenwicht in de basispijlers van onze maatschappij en economie. De EU heeft dit goed begrepen en lanceerde daarom onlangs de Green Deal en haar fundamentele pijler: het Europese actieplan Circulaire Economie. De keuze voor een sociale en klimaatvriendelijke economie, voor een circulaire economie,

voor een meer lokale (Europese) economie zal veel geld kosten. Maar het alternatief, namelijk een non-klimaatbeleid, is helemaal onbetaalbaar en een non-modern economisch beleid loopt catastrofaal van de ene crisis naar de andere, zoals ondertussen reeds blijkt. We moeten alleszins vermijden dat we twee keer investeren: één keer om de schade van de crisis te remediëren en een tweede keer om alle maatschappelijke kosten van niet-duurzame modellen te betalen.

Daarom kunnen we niet anders dan een nieuwe economische weg in te slaan, zowel in de primaire, secundaire als tertiaire sector. Een andere keuze voor een juist evenwicht tussen globalisering, digitalisering, klimaat en lokalere economie is nodig. De voorraadproblematiek van strategische goederen, producten en diensten moeten we op Europees en lokaal vlak herbekijken. Qua bevoorradingszekerheid stelt zich vooral een probleem met de zogenaamde kritieke materialen. Dat zijn die materialen die met uitputting zijn bedreigd en tegelijk zeer belangrijk zijn voor onze economie. Bovendien zijn ze alleen voorradig in beperkte gebieden (voornamelijk China) wat het risico op protectionisme en geopolitieke spanningen verhoogt.²

Via reshoring en mits grondig herdenken van onze steden en havens kan Vlaanderen haar eigen kritieke productiecapaciteit opkrikken. Een zekere nuancering is aan de orde, aangezien het open karakter van de Vlaamse economie voor zuurstof en welvaart zorgt. We pleiten daarom voor een gezond evenwicht tussen de lokale en de geglobaliseerde economie, omgeven door een sterk kader dat stoelt op fair trade, duurzaamheid en circulariteit. Dergelijk kader kan Vlaanderen echter niet alleen geven, maar daarvoor biedt Europa belangrijke opportuniteiten in de vorm van haar Green Deal.

Circulaire economie heeft nog andere belangrijke voordelen.

Door grondstoffen in lokale kringlopen te laten draaien, verminderen we onze afhankelijkheid van primaire grondstoffen, van buitenlandse aanvoer en van andere handelsblokken met een eigen agenda. Voor alle metaalhoudende erts en fossiele energiestoffen en –dragers bijvoorbeeld is ons land volledig afhankelijk van invoer.

Anderzijds verdwijnt er in Vlaanderen nog steeds veel waarde uit de keten onder het mom van afval. Daarbij komt dat de export van afval waarschijnlijk steeds moeilijker zal worden. China en een aantal Zuidoost-Aziatische landen dulden het bijvoorbeeld niet langer de mondiale vuilnisbelt voor plastic te zijn.

Bovendien biedt de circulaire transitie opportuniteiten voor nieuwe (sociale) tewerkstelling. De uitgebreide herstel-, hergebruik-, onderhouds- en upcycle-activiteiten die ermee gepaard gaan zijn immers arbeidsintensief en zorgen voor lokale werkgelegenheid.

De circulaire economie levert Vlaanderen tegen 2030 naar schatting 30.000 extra jobs op. In vergelijking met de globale werkgelegenheid groeit het aantal jobs in de circulaire dubbel zo snel. Het betreft niet enkel IT'ers, ingenieurs, technici en andere hooggeschoolde functies, maar ook lager geschoolde profielen. Enerzijds om afval op te halen, te sorteren en manueel te verwerken, anderzijds voor herstelwerk onder meer via kringloopwinkels en maatwerkbedrijven. Deze combinatie van lokale makers, gesloten kringlopen en nieuwe laagdrempelige tewerkstelling creëert een startpunt voor een robuuster en stabiel economisch systeem. Daarnaast heeft de circulaire economie als bijkomend voordeel dat ze gepaard gaat met veel minder uitstoot en afval en dat ze minder energie gebruikt en onze planeet dus veel minder belast. Zodoende heeft ze het potentieel om toekomstige globale schokken te voorkomen of te weerstaan en welvaart te verzekeren aan komende generaties.

3. De circulaire economie heeft nu nood aan een duidelijk en eenduidig beleidskader, aan ondersteuning en overheidsinvesteringen

Vandaag stuikt de mondiale grondstoffenmarkt in elkaar en dus zijn diverse CE-projecten ten dode opgeschreven, gezien vanuit micro-economisch rendementsstandpunt. Het gaat daarbij zowel om volwassen bedrijven, als om start-ups die nieuwe circulaire businessmodellen in de markt proberen te zetten.

¹ SERV, De transitie naar een Circulaire Economie, hoe deze versnellen en de opportuniteiten benutten, 2017.

² Antimonium, Beryllium, Boraten, Chroom, Cokeskolen, Fluoriet, Gallium, Germanium, Indium, Kobalt, Magnesium, Magnesium, Natuurlijk grafiet, Natuurfosfaat, Niobium, Platinametalen, Siliciummetaal, Wolfram en de zware zeldzame en licht zeldzame aardmetalen. Zie EU (2014) Mededeling over de herziening van de lijst van voor de EU kritieke grondstoffen en de uitvoering van het grondstoffeninitiatief. COM(2014) 297 final.

De prijzen voor nieuwe grondstoffen zijn drastisch gedaald, de vraag naar secundaire grondstoffen is afgenomen en de verwerkende industrie zag haar productiviteit aanzienlijk dalen. Zo zitten bijvoorbeeld verschillende recyclagefaciliteiten in de problemen, terwijl die normaliter onze afvalstoffen op een milieuverantwoorde manier omzetten in hoogwaardige recyclaten. Als we niet willen dat bestaande circulaire initiatieven -zoals de recyclagesector- overkop gaan, is er dringend nood aan een sterk ondersteunend kader.

Het Europese actieplan Circulaire Economie bevat alvast een unieke en concrete set aan maatregelen om gepaste regelgeving uit te werken, financiële steun te bieden en kennis op te bouwen. Het is ook dé basis om de groeistrategie op te enten, zoals blijkt uit de Roadmap for Recover van de EU, die het kader voorstelt voor het komende Recovery Action Plan. Het actieplan biedt ook voor Vlaanderen de nodige handvaten voor de transitie naar de circulaire economie. Zo zullen dankzij Europese productvereisten duurzame circulaire producten de norm worden op de Europese markt. Consumenten krijgen middelen in handen om duurzaam te consumeren, onder ander via een recht op herstel of via een verlening van garantietermijnen. Er komen bindende criteria en doelstellingen voor groene overheidsaankopen. Om de afzetmarkt voor kunststofrecycalaat verder te versterken voert Europa een verplicht gehalte gerecycleerde kunststoffen in voor bouwmaterialen, verpakkingen en voertuigen. Er komt een initiatief voor veilige kringlopen, zodat het vertrouwen in secundaire grondstoffen groeit, en een beperking op de export van afval buiten Europa. De Europese begroting zet volop in op innovatie en verduurzaming.

Europa legt tevens een bijzondere focus op circulariteit in bepaalde sectoren, die ook voor Vlaanderen van cruciaal belang zijn. Zo komt er een Europese strategie die volledig gewijd is aan het circulair maken van bouwproducten en de bebouwde omgeving. Ook voor textiel komt er een nieuwe Europese strategie die een fundamentele ommezwaai in deze waardeketen beoogt, met circulaire ontwerpvereisten, verhoogde recyclage en nieuwe businessmodellen zoals hergebruik en producten- als-dienstmodellen. De Europese kunststoffen-strategie wil hergebruik en recyclage van kunststof aanzwengelen en verontreiniging tegengaan.

Daarom moet Vlaanderen nu vooral investeren in maatregelen en projecten die passen binnen het hierboven geschetste kader en die op langere termijn zowel ecologisch, sociaal als economisch garantie bieden op meer veerkracht, kostenefficiëntie en welzijn. Ook al bieden ze misschien niet de grootste resultaten op micro-economisch niveau en op de korte termijn, het is maatschappelijk gezien wel de beste keuze. We moeten onze productie- en consumptiepatronen verduurzamen om zowel de oorzaken als de remedies voor deze crisis aan te pakken.

4. Concrete voorstellen voor de ondersteuning van de economie op korte termijn

De Vlaamse recyclage-industrie is wereldwijd toonaangevend. Naast de evidente milieuvordelen hebben we daar ook de economische vruchten van kunnen plukken. Een studie van het Steunpunt Circulaire Economie schat de omvang van sectoren zoals herstel, recyclage en afvalmanagement op 35.000 medewerkers en een omzet van 14 miljard euro.³ Het betreft vaak kmo's. Bovendien liggen hier ook opportuniteiten voor nieuwe (sociale) tewerkstelling. Want in een CE zetten we nog meer in op recyclage. Afval ophalen, sorteren en manueel verwerken: binnen de afvalsector verwachten we een duidelijke jobgroei. De uitgebreide herstel-, hergebruik-, onderhouds- en up-cycle-activiteiten die ermee gepaard gaan, scheppen mogelijkheden. Daarbij denken we vooral aan lager geschoolde technische mensen, die perfect inzetbaar zijn voor eenvoudigere technische acties. Ook kringloopwinkels en maatwerkbedrijven plukken er mee de vruchten van.

En ook de prille Vlaamse circulaire economie heeft economisch potentieel. Dat heeft Vlaanderen Circulair de voorbije jaren al uitvoerig bewezen. Honderden Vlaamse ondernemers en organisaties engageerden zich in circulaire economie- projecten of namen deel aan de Green Deals. De tewerkstelling in de zogenaamde 'circulaire sectoren' steeg de voorbije jaren twee keer sneller dan het Vlaamse gemiddelde. Toch is het nog een jonge en kwetsbare sector. Lage olieprijsen en wegvallende afzetmarkten kunnen veel inspanningen van de voorbije jaren teniet doen. En dat zou zeer jammer zijn. Net nu moeten de Vlaamse en de Europese overheid deze investeringen stevig ondersteunen omdat ze bijdragen aan de modernisering van onze economie en terzelfdertijd het klimaatvraagstuk helpen oplossen.

³ <https://ce-center.vlaanderen-circulair.be/nl/publicaties/publicatie-2/3-employment-impact-of-the-transition-to-a-circular-economy-literature-study>

4.1 Duurzame overheidsopdrachten als hefboom

Belangrijk is om te blijven hameren op het belang van duurzame overheidsopdrachten, standaardbestekken en procedures. Met aangepaste bestekken en procedures kan de overheid een hele markt stimuleren zonder dat het veel extra hoeft te kosten want de investeringen gingen toch gebeuren. Denk aan overheidsopdrachten voor bruggen, wegen, kantoren, ICT, facility management ... Uit cijfers blijkt ook dat nu 42% van onze overheidsaankopen naar het buitenland vloeit. Dit is een stuk hoger dan in vergelijkbare kleine landen zoals Nederland (21%) of Oostenrijk (29%)⁴. We moeten overheidsaankopen dus meer zien als een belangrijke hefboom van 14% van het BBP en bewuster inzetten op lokale, duurzame en circulaire tenders.

Het zou een mooi streven zijn om binnen alle Vlaamse overheidsdiensten, provincies en steden en gemeenten van circulair aankopen de norm te maken. Zo worden Vlaamse aanbieders gestimuleerd om circulaire producten en services te ontwikkelen. Innovatieve circulaire aanbieders worden verzekerd van een markt. Bovendien is het kostenplaatje positief. Wanneer de strategie is om materialen of goederen te delen, dan is circulair aankopen sowieso goedkoper. Hergebruik met refurbishing is ongeveer even duur maar heeft wel een positievere milieupact. En met bijkomende voordelen zoals een langere garantieperiode of opname in het contract van herstel mogelijkheden, kan de levenscycluskost een pak goedkoper uitvallen dan wanneer alleen aankooprijzen vergeleken wordt. De website <https://aankopen.vlaanderen-circulair.be/nl> bundelt alle best practices uit de Green Deal Circulair Aankopen.

4.2 Afzet en gebruik van recycled content stimuleren

Reeds vorig jaar verplichtten we om vuilniszakken te produceren met recyclaten. Deze piste van gebruiksnormen met recycled content willen we verder bewandelen om lokale afzetmarkten te creëren. Zo onderzoeken we nu hoe we de barrières voor kunststofrecyclaten in bouwtoepassingen kunnen wegwerken. Federaal kan productnormering hier een oplossing bieden. In Europees verband denkt men aan recycled content in voertuigen en elektronische apparaten en apparatuur en aan de aanpassing van de productnormen voor bouwmaterialen. De nodige kwaliteitsgaranties voor recyclaten en afstemming van vraag en aanbod zijn natuurlijk essentiële randvoorwaarden.

4.3 Vernieuwende inzamelformules creëren aanbod

Aangepaste inzamelformules moeten het voor bedrijven interessanter maken afvalstoffen gescheiden aan te bieden. Daarom moeten we in Vlaanderen meer samenwerken op bedrijventerreinen om er gezamenlijke sorteerplekken in te richten zodat sorteren voor elk bedrijf financieel interessanter wordt. Voor de inzamelaars moeten er verplichtingen komen om hun klanten inzamelformules aan te bieden die het voor hen financieel en logistiek interessant maken meer recycleerbaar afval uit het restafval te houden.

De stort- en verbrandingsheffingen hebben de afgelopen decennia bewezen dat ze het gedrag van burgers en bedrijven kunnen sturen. Zij hebben onmiskenbaar bijgedragen aan de daling van de hoeveelheid restafval, het zeer sterk beperken van de hoeveelheid afval dat nog wordt gestort en aan de toename van de recycling. Omdat deze evolutie verder moet versterkt worden, zouden deze heffingen – naar analogie met Nederland – verder kunnen verhoogd worden. Op deze manier kunnen we twee vliegen in één klap slaan. Enerzijds kan dit selectieve inzameling en recycling verder stimuleren en storten en verbranden van recycleerbaar afval sterker ontmoedigen. Anderzijds kan dit in een overgangperiode extra middelen opleveren voor de sector. De inkomsten van deze verhoogde heffingen kunnen dan terugvloeien naar de afvalverwerkingssector om te investeren in recycling-activiteiten en projecten voor circulaire economie op lokaal niveau.

4.4 Verruimde producentenverantwoordelijkheid

In afwachting van Europese initiatieven om producten ecologisch te maken, kan Vlaanderen een proactieve houding aannemen op het vlak van verruimde producentenverantwoordelijkheid. Een goed uitgebalanceerde uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) kan de impact van de coronacrisis spreiden over verschillende actoren. We moeten de producenten stimuleren om in hun producten gerecycleerde materialen te gebruiken, ook al zijn die nu duurder dan primaire grondstoffen. De UPV-systemen die er nu al zijn (verpakkingen, elektrische apparaten, batterijen ...) moeten hun recyclingdoelstellingen blijven halen, mee voor afzet voor recycling zorgen en zo de recycling-industrie ondersteunen. Ze zouden verdiept en uitgebreid kunnen worden naar andere productgroepen.

⁴ <https://www.agoria.be/nl/Sociale-partners-van-de-metaal-en-technologie-sector-Overheidsopdrachten-en-investeringen-moeten-meer-naar-Belgische>

4.5 Meer data-inzameling en –ontsluiting en traceerbaarheid

We hebben meer data nodig over de materiaalstromen die doorheen onze economie vloeien: aantallen die op de markt komen, hun recycleerbaarheid, hun verwerking richting hergebruik, recyclage of eindverwerking. Dit geeft de overheid de mogelijkheid beter en sneller het effect van maatregelen in te schatten en beter te anticiperen op crisissituaties. Deze data maken het ook mogelijk om bedrijven te helpen hun productieprocessen meer circulair te maken, bijvoorbeeld via het symbioseplatform. Deze data moeten daarom transparant ter beschikking gesteld worden door bedrijven – mits respecteren van vertrouwelijkheidsafspraken - en de overheid dient de capaciteit te ontwikkelen om deze data goed te verzamelen.

4.6 Sectorspecifieke aanpak

Europa legt een bijzondere focus op **circulariteit in bepaalde sectoren**, die ook voor Vlaanderen van cruciaal belang zijn. Zo komt er een Europese Strategie die volledig gewijd is aan het circulair maken van bouwproducten en de bebouwde omgeving. Ook voor textiel komt er een nieuwe Europese Strategie, die een fundamentele ommezwaai in deze waardeketen beoogt. De Europese Kunststoffen Strategie wil kunststof hergebruik en recyclage aanzwengelen en verontreiniging tegengaan.

Deze sectoren kennen nu problemen als gevolg van de coronacrisis m.a.w. investeer maximaal in de circulaire transitie van deze sectoren. De impact van de crisis op de economie laat zich echter voelen in de hele herstel-, hergebruik en (afval) recyclagesector, zowel privaat als publiek. Onderstaande is dat ook te beschouwen als niet-limitatief.

4.6.1 Opportuniteiten in de bouwsector

De Vlaamse **bouwsector** levert een aanzienlijke bijdrage aan onze economie maar neemt ook een groot deel van ons materiaalgebruik voor zijn rekening. Ondanks een hoog recyclagepercentage (>90%) zijn de mogelijkheden in deze sector nog lang niet allemaal benut. Overheidsbestekken voor infrastructuurwerken moeten het percentage van hoogwaardig gebruik van gerecycleerde granulaten tot 40 of zelfs 50% (afhankelijk van de functie) optrekken. Het ogenblik is aangebroken om vanuit de infrastructuur- en gebouwbeheerders uit de overheid in te zetten op lokale kringlopen en oplossingen, door het aanwenden van technieken zoals selectief slopen en het verwerken van gerecycleerde of gerecupereerde bouwmaterialen, maar ook aandacht te hebben voor het ontwerp van bouwmaterialen zodat zij gemakkelijker kunnen gerecupereerd of hergebruikt worden of veranderingsgericht bouwen. Ook moet hieraan extra aandacht gegeven worden bij de herontwikkeling van brownfields.

Een grote bedreiging voor de bouwsector is het stilvallen van de activiteiten als gevolg van een economische recessie waardoor beslissingen over investeringen en/of bouwen worden uitgesteld. De vraag naar bouwmaterialen zal dalen of circulaire keuzes -die vaak bij aankoop en installatie duurder zijn – worden meer in vraag gesteld. Met een volgende call CE willen we hier gericht op inzetten. De oproep richt zich naar praktijkexperimenten die uitdagingen voor een circulaire bouwpraktijk aangaan: innovatieve samenwerkingsvormen die de markt van circulaire bouwproducten en diensten verbreden, nieuwe vormen van langetermijn- investering van circulaire bouwwerken, producten en diensten die voor alle betrokken partijen meerwaarde genereren, werkbare afwegingskaders en -tools die bouwheren, projectontwikkelaars en investeerders begeleiden bij het selecteren van bouwconcepten, ...

”Vlaanderen recycleert al ongeveer 95 procent van het bouwafval en is daarmee een Europese koploper. Maar het werk is allesbehalve af en we kunnen nog heel wat stappen zetten richting hoogwaardige toepassingen. En die zijn cruciaal als sluitstuk voor circulair bouwen. Noodzakelijke voorwaarden zijn selectief sloopbeheer en voldoende aanmoedigingen voor hergebruik bij hoogwaardige toepassingen. Voorts dienen we de mogelijkheden van urban mining grondig te onderzoeken en verder uit te bouwen. Verdere digitalisering en vooral het gebruik van BIM, 3D-scanning, AI, drones, slimme sensoren enz. bieden de nodige tools.”

Marc Dillen, directeur-generaal van de Vlaamse Confederatie Bouw

4.6.2 Vlaanderen als recyclagehub van kunststofafval

In de sector van de **kunststoffen** en de **chemie** zijn investeringen hoe dan ook nodig. De lage aardolieprijzen zetten de productie en het gebruik van recyclaten stevig onder druk. De uitgebreide producentenverantwoordelijkheid en de verplichting om 25% gerecycleerde pet (50% in 2025) in nieuwe flessen te gebruiken zorgt wel voor een gegarandeerd gebruik van recyclaten. Vandaag wordt al 42% recycleaat gebruikt. Maar dit percentage mag ondanks de prijsdruk niet dalen. Door dit systeem uit te breiden (op Vlaams of Europees niveau) naar andere types verpakkingen en andere sectoren zoals de bouwsector, elektronica of de automobielsector, kunnen we kunststofrecyclage minder afhankelijk maken van de prijschommelingen van primaire grondstoffen. Ondertussen kunnen we het goede voorbeeld geven door in Vlaanderen het gebruik van recyclaten te maximaliseren.

Belangrijker evenwel is dat Vlaanderen zelf extra recyclagecapaciteit en afzetmarkten voor recyclaten creëert, zoals voorzien in het uitvoeringsplan Kunststoffen dat in februari goedgekeurd werd door de Vlaamse Regering. Vlaanderen beschikt over één van de belangrijkste chemische clusters in Europa. Om CO₂-emissies doorheen de keten te beperken, zal de chemische industrie meer en meer gebruik moeten maken van gerecycleerde grondstoffen, verkregen uit chemische recyclage. Dit betekent dat Vlaanderen kan uitgebouwd worden als recyclagehub.

”Aan de hand van co-creatie met andere bedrijven werken we samen aan de juiste samenstelling van gerecycleerde grondstoffen om zo hun producten om te schakelen van virgin plastics naar gerecycleerde grondstoffen en inspireren we anderen om dit ook te doen zodat ze kunnen bijdragen aan een circulaire economie.”

Koen Verhaert, CEO ECO-oh! Recycling

4.6.3 Textiel

In de **textielsector** tenslotte, waren de effecten van de COVID 19-crisis voor de burger meteen voelbaar. Als gevolg van gesloten grenzen vielen afzetmarkten één voor één weg, waardoor de inzameling en opslag van kleding onder druk kwamen te staan en textielcontainers afgesloten of zelfs weggehaald werden. Maar het kan ook anders. Bijvoorbeeld door te investeren in lokale, circulaire textielproducten om een langere levensduur en meer hergebruik en recyclage te faciliteren. Een aantal financiële ingrepen kunnen de lokale, circulaire producten competitiever maken. Bedrijven die produceren volgens bepaalde ontwerpcriteria zouden voordelen kunnen genieten (belastingvermindering, verminderde taxen op invoer...). Opslagcapaciteit voor textielafval dat toelaat om bepaalde hoeveelheden met dezelfde samenstelling te verzamelen voor recyclage tot nieuwe vezels is een belangrijke schakel om de cirkel van kleding-naar-kleding in Vlaanderen te realiseren, met extra jobs tot gevolg.

Verder moet er een markt komen voor secundair textiel, door het definiëren van einde-afval criteria voor textiel op Europees niveau. Er is nood aan meer transparante informatie zodat er eenvoudiger geselecteerd kan worden op textiel dat geschikt is voor recyclage: een productpaspoort en labels voor textiel op EU-niveau zijn hiervoor mogelijke oplossingen. EU-ontwerpcriteria voor textiel moeten de kwaliteit van textiel opnieuw verhogen, zodat de verplichte gescheiden inzameling in de hele EU zal leiden tot een daadwerkelijke verhoging van het percentage voor hergebruik en recycling.

”Als spinnerij en grondstofpartner voor de textielindustrie, spelen wij een cruciale rol in de verduurzaming van de sector en de klimaatverandering. De sector Daarom investeerden we als spinnerij de laatste jaren sterk in productontwikkeling van gerecycleerde producten op basis van post-consumer textiel afval. Collecties met een positieve impact op het klimaat, zo werd becijferd. Wij geloven dat circulaire innovaties een goeie stimulans zijn voor de economie en de werkgelegenheid in onze sector. Als familiebedrijf bouwen wij aan verhalen voor de volgende generaties. Samenwerking binnen een circulair ecosysteem is daarbij cruciaal. Wij zien onze rol dan ook breder dan puur het product. Om mee te markt en de consument te sensibiliseren en co-creatie te stimuleren, lanceerden we in november 2019 het project #hackyourjeans (www.hackyourjeans.com). Helaas worden wij en onze partners sterk geconfronteerd met het prijsverschil tussen goedkope nieuwe grondstoffen en de gerecycleerde, lokaal geproduceerde, producten. Dit belet circulaire innovaties om de nodige marktgroei en werkgelegenheid te genereren.”

Julie Lietaer, co-CEO European Spinning Group

5. Holistische benadering: iedereen mee het bad in

Omwille van de economische recessie zullen meer mensen het financieel moeilijk krijgen. **Nieuwe business modellen** zoals product-as-a-service en deeleconomie kunnen de transitie naar een veerkrachtige circulaire economie betaalbaar en comfortabel maken. Circulaire economie zal het aanbod aan gedeelde of hergebruikte goederen verhogen, waardoor mensen kunnen besparen in hun uitgaven. De deeleconomie kan diensten voor mensen betaalbaar houden én tegelijkertijd de behoefte aan telkens meer primaire grondstoffen vermijden. Denk aan gedeelde mobiliteit. Deeleconomie kan ook in de woonsector. Via cases in circulair bouwen stellen we vast dat we de product-dienstcombinaties zoals light-as-a-service, binnenwanden-as-a-service, heating-as-a-service ... pas goed kunnen realiseren als we beter samenwerken met de financiële sector en gespecialiseerde actoren in de leasing. Een aangepast juridisch kader met betrekking tot fiscaliteit, sociale condities, aansprakelijkheid (-verdeling), ... voor deze nieuwe business modellen én ondersteuningsmogelijkheden door de overheid moeten ervoor zorgen dat deze nieuwe business modellen een gelijkwaardige kans krijgen.

Wanneer alle bedrijven de omslag naar een circulaire economie zouden maken, zorgt dit voor kostenbesparingen en extra tewerkstelling. Berekeningen op basis van de studie van de Ellen MacArthur Foundation (2012) geven aan dat Vlaanderen 3,4 miljard euro zou kunnen besparen aan materiaalkosten door de overgang naar de circulaire economie. Dat is 2 % van het Vlaams BBP. In een meer ambitieus scenario met abrupte wijzigingen zouden de besparingen zelfs 6,1 miljard euro kunnen bedragen wat overeenkomt met 3,5 % van het Vlaams BBP. Tegen 2030 kan de circulaire economie naar schatting 27.000 extra jobs opleveren in Vlaanderen; dat is 1 % van onze werkgelegenheid⁵.

Randvoorwaarde is wel dat het **onderwijs-, opleidings- en vormingsaanbod** wordt aangepast om de arbeidsmarkt klaar te stomen. Meer concreet moeten de toekomstige werknemers (studenten en werkzoekenden) de nodige competenties verwerven voor de uitoefening van jobs in een circulaire economie en moeten al de huidige werknemers in staat worden gesteld in een circulaire economie aan de slag te blijven.

Dit alles vergt een holistische aanpak waarin samenwerking tussen industriële partners, kennisinstellingen, overheden, banken en middenveld centraal staan. **Vlaanderen Circulair** is het centrale platform binnen Vlaanderen voor Circulaire Economie. In een eerste fase heeft het partnerschap Vlaanderen Circulair vooral bewustwording (sense of urgency), kennisdeling en experimenteren nagestreefd. In een volgende fase moeten we hetgeen we leren en uitproberen op het terrein ook verankeren in nieuw beleid, nieuwe business modellen en economische kansen. Dit doen we door samen met de partners een aantal thematische **werkagenda's** (materialen zoals circulair bouwen en kunststoffen, water en bio/voeding) op te bouwen. Deze zitten in lijn met de thema's die ook de Europese Unie aangeeft als relevant voor de circulaire economie.

Daarnaast kan Vlaanderen Circulair op basis van haar ervaringen de voorbije jaren actief bijdragen om de knelpunten die de ontwikkeling van een duurzame economie in de weg te staan, mee weg te werken.

- ▶ Opbouwen en delen van kennis over de evolutie richting circulaire economie. Het steunpunt Circulaire Economie speelt hierin een belangrijke rol.
- ▶ Inzetten van het ruimere beleidsinstrumentarium waar dit een hefboomwerking kan creëren (regelgeving, subsidies, heffingen, productnormering en impulsen voor recyclage en ecodesign, convenanten,...).
- ▶ Financieren van innovatie en experimenten in producten, diensten, nieuwe businessmodellen en sociale innovatie, en ketensamenwerking.
- ▶ Investeren in jobs en vaardigheden door mensen klaar te stomen voor het ondernemerschap in de circulaire economie en jonge ondernemers te laten kennismaken met de principes van de circulaire economie.
- ▶ Bewegingsversterkend communiceren, gericht op sensibilisering en nieuw gedrag en cultuur, op co-creatie en afstemming tussen de partners.
- ▶ Circulair aankopen, een voorbeeldrol voor Vlaanderen.

⁵ <https://ce-center.vlaanderen-circulair.be/nl/publicaties/publicatie-2/3-employment-impact-of-the-transition-to-a-circular-economy-literature-study>.

Samenwerking tussen verschillende bestuursniveaus en entiteiten is onontbeerlijk. Tal van materies zoals productnormering, labeling, fiscaliteit, ecodesign ...zijn federale materies. Een goede afstemming en samenwerking met het Europese en federale niveau, alsook met de andere gewesten is een must. Vandaar het belang van het Intra-Belgisch platform CE waarin de afstemming met de federale overheid en de andere gewesten gebeurt.

De hefboomen moeten doorgroeien naar een structurele ondersteuning voor de circulaire economie vanuit verschillende partners. We pleiten er daarom voor om een **fonds circulaire economie** op te richten bij PMV, onder beheer van Economie en Omgeving, dat onder de vorm van seed money ondersteuning aanbiedt voor circulaire ondernemers. Een dergelijk fonds waarbij de relance-doelstellingen gecombineerd worden met investeringen die invulling geven aan de Green Deal en digitalization en social inclusion, kan de EU middelen gemakkelijker naar Vlaanderen kanaliseren.

Op de website van Vlaanderen Circulair staan tal van initiatieven die dergelijke ondersteuning verdienen. Bedrijven, kmo's, organisaties en overheden bewijzen er dat circulaire business modellen niet alleen goed zijn voor het milieu maar ook haalbaar en betaalbaar zijn als we het juiste beleids- en investeringskader creëren. Dat kader en de op til zijnde economische herstelmaatregelen mogen niet tegenover elkaar komen te staan. Ze hebben het potentieel om elkaar te versterken en onze economie veerkrachtiger te maken en beter bestand tegen schokken als die teweeggebracht door COVID-19. Als we deze crisis als een opportuniteit beschouwen, kunnen we van het economische herstelbeleid ook een circulair moderniseringsbeleid maken.

6. Conclusies

- ▶ De herstelmaatregelen en de investeringen die de Green Deal nodig heeft staan niet per se diametraal tegenover elkaar. Ze hebben het potentieel om elkaar te versterken.
- ▶ Circulaire economie en duurzaamheid zijn niet enkel goed voor het milieu, maar ook om welvaart en welzijn op lange termijn veilig te stellen door ons te wapenen tegen economische instabiliteit door toekomstige schokken te voorkomen of af te zwakken. De mentaliteit van de economische activiteit moet verschuiven van een reeks aaneengesloten korte sprints, gevolgd door decompressie, naar een marathon.
- ▶ Vlaanderen kan waardevolle inspanningen leveren door lokale kringlopen te faciliteren, maar Vlaanderen kan dit niet alleen. Zowel het federale niveau als de EU zijn van cruciaal belang. De economie en fiscaliteit overstijgen onvermijdelijk regionale en nationale grenzen. We moeten ons dus aansluiten bij het Europees verhaal om meer lokale handel te kunnen afstemmen op een mondiale context.